

דפי מקורות

ימי הפורים לא יהיו נבטלים
ונעחיות התורה

כל המועדים יהיו בטלים וימי הפורים אינם בטלים

מקורות עיקריים בחז"ל

ישנם שלשה מקורות עיקריים לדבר זה בדברי רז"ל:

1. ירושלמי
2. מדרש משלי
3. פיוט הקליר

וכל אלה מבית מדרש אחד יצאו שהוא מסורת ארץ ישראל, כי מדרש משלי הוא מדרש ארצישראלי ומבוסס הרבה על הירושלמי והאמוראים הישראלים¹, והקליר גם הוא ממסורת זו כידוע שהרבה מדרשים אלה הגיעו אלינו דרכו ונחשב מקור חשוב לתפוצת המדרשים לראשונים שדנו בפיוטיו הרבה ולקחוהו כמקור נאמן לדברי חז"ל.

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א הלכה ה'

ר' ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק: מה עשו מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבותינו שכן אמרו להם מקבלין אתם עליכם שני ימים הללו בכל שנה אמרו להן לא דיינו הצרות הבאות עלינו אלא שאתם רוצין להוסיף עלינו עוד צרתו של המן. חזרו וכתבו להן אגרת שנייה הה"ד [שם כט] לקיים עליהם את אגרת הפרים הזאת השנית מה היה כתוב בה אמרו להן אם מדבר זה אתם מתייראים הרי היא כתובה ומעלה בארכיים [שם י ב] הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס.

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שמונים וחמשה זקנים ומהם שלשים וכמה נביאים היו מצטערין על הדבר הזה אמרו כתיב [ויקרא כו לד] אלה המצות אשר צוה ה' את משה אלו המצות שנצטוינו מפי משה וכך אמר לנו משה אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה ומרדכי ואסתר מבקשים לחדש לנו דבר.

לא זוו משם נושאים ונותנין בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא את עיניהם ומצאו אותה כתובה בתורה ובנביאים ובכתובים הדא היא דכתיב [שמות יז יד] ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר זאת תורה כמה דתימר [דברים ד מד] וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל זכרון אלו הנביאים [מלאכי ג טז] ויכתב ספר הזכרון לפניו ליראי ה' וגו' בספר אלו הכתובים [אסתר ט לב] ומאמר אסתר קיים את דברי הפורים האלה ונכתב בספר.

רב ור' חנינה ור' יונתן ובר קפרא ור' יהושע בן לוי אמרו המגילה הזאת נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ר' יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת סיפרי תורה אינן עתידין ליבטל מה טעמא [דברים ה יט] קול גדול ולא יסף.

רשב"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן [אסתר ט כח] וזכרם לא יסוף מזרעם הלכות [חבקוק ג ו] הליכות עולם לו.

מדרש שוחר טוב משלי פרק ט²

ומובא בילקוט שמעוני משלי רמז תתקמ"ד

(משלי ט א): "חכמות בנתה ביתה" ... אמר רבי אבהו³: זו אסתר המלכה, שבשעה שהגיע צער לישראל בימי מרדכי, מה עשתה? התקינה סעודה לאחשוורוש ולהמן הרשע, ושיכרה אותו יין ביותר, והיה הרשע סבור בעצמו שחלקה לו כבוד, והוא לא היה יודע שפרשה לו מצודה, שמתוך ששיכרה אותו יין, קנתה לה אומתה לעולם.

¹ המדרש נערך, ככל הנראה, בין המאה השביעית למאה ה-11 בארץ ישראל. (מבוא למדרשים, ענת רייזל)

² רבי אבהו היה אמורא ארץ ישראל' בן הדור השלישי (סוף המאה ה-3 - תחילת המאה ה-4). מתלמידיו החשובים של רבי יוחנן. ישב בקיסרין. (ויקי)

“אף ערכה שולחנה” - שערכה לה שולחן בעולם הזה ובעולם הבא, ואי זה - זה שם טוב שקנתה לה בעולם הזה ובעולם הבא, שכל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר (אסתר ט כח): “וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים”.

אמר רבי אלעזר⁴: אף יום הכיפורים אינו בטל לעולם, שנאמר (ויקרא טו לד): “והיתה זאת לכם לחוקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה.”

פיוט רבי אלעזר הקליר לשבת זכור – קטע המתחיל והמזכירים את ה' ואם פל המועדים יהיו בטלים / ימי הפורים לא נבטלים / וזכרם לא יסוף מנשלים / ויזכרו לעד גאולים.

ראשונים

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יח

כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, הרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם.

ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר⁵ כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר⁶ וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

השגות הראב"ד: כל ספרי הנביאים והכתובים עתידין ליבטל. א"א דבר הדיוטות הוא זה, כי לא יבטל ספר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד, אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגילה לא תבטל מלקרות אותה בצבור.

מגיד משנה

[יח] כל ספרי וכו'. במדרש, ויש כאן השגה. ואם כונתו כפשוטו לימות המשיח האמת יראה את דרכו.

מעשה רוקח

הראב"ד ז"ל השיג על רבינו בלשון ביטול שכתב ז"ל אלא דהכוונה שאם יבטלו מלקרות בהם המגילה לא תבטל מלקרותה בצבור ע"כ. והרב המגיד כתב בשם המגיה דאולי כוונת רבינו ג"כ היא זו עיין שם ואיני רואה השגה בזה דרבינו העתיק דברי הירושלמי הובא בהגהות מיימוניות דקתני לשון ביטול להדיא עיין שם ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל. השי"ת יזכנו לאותם הימים לכבוד שכינתו יתברך.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן צג

שאלת מה שאמרו במדרש ספר משלי בפסוק (משלי ט) טבחה טבחה. שכל המועדים בטלים וימי הפורים לא יהיו בטלים שנאמר (אסתר ט) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. ומי הוא זה שיאמר שיבטל מן התורה אפילו אות אחת ואפילו קוצו של יו"ד. ורבו המפרשים הגדה זו באזני ולא נכנס בה אחד מהם הודיעני פירושה.

⁴ גירסת הרשב"א אמר רבי

⁵ ישעיה סה טז-ז אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן והנשבע בארץ ישבע באלהי אמן כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני: (יז) כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשונות ולא תעל"נה על לב:

⁶ אסתר ט

תשובה דברים נוספים עוד בהגדה זו. והוא שאמרו שם אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם שנאמר (ויקרא טז) והיתה זאת לכם לחקת עולם. ואם כן זה קשה יותר שהרי גם בפסחים כתב חקת עולם שנאמר (שמות י"ב) והיה היום הזה לכם לזכרון וחקתם אותו חג לה' לדורותיכם חקת עולם תחגוהו. וכתוב (שם) ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם.

על כן נראה לי פירושו שכל המועדים לא הבטיח עליהם יתברך שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים. וכמו שכתב (איכה ב) שכח ה' בציון מועד ושבת. אבל בימי הפורים הבטיח דכתוב (אסתר ט) לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. לא יעברו ולא יסוף עשאוהו הבטחה לא אזהרה.

וכן יום הכפורים והיתה זאת לכם הבטחה שתהיה לחקת עולם. שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ודעת רבי כאן כדעתו בגמרא דאמר יום הכפורים מכפר בין על השבים בין על שאינן שבים. אבל חקת עולם האמור בפסח אזהרה לא הבטחה דכתוב (שמות י"ב) חקת עולם תחגוהו ושמרתם לדורותיכם.

ראב"ה חלק ב - מסכת מגילה סימן תקנה

הא דקאמר ר' אליעזר הקליר הפייטן ז"ל בסילוק של פרשת עמלק ואם כל המועדים בטילין וימי פורים לא נבטלים וזכרם וגו', עיקרו בגמרא דבני מערבא בפרק ראשון דמגילה. והכי גרסינן רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין להבטל וחמשה ספרי תורה אינם עתידין להבטל מה טעם קול גדול ולא יסוף רבי שמעון בן לקיש אמר אף מגילת אסתר והלכות אינם עתידין ליבטל נאמר כאן ולא יסוף ונאמר להלן וזכרם לא יסוף מזרעם, הלכות הליכות עולם לו.

ספר חסידים שסט

אל תזכרו ראשונות אלו מועדות הראשונות שבימי משה, אבל פורים אינו בכלל המועדות הראשונות שכל הניסים אינם דומות לפורים שהרי במצרים גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הבן להמית והבת להחיות אבל הפורים מנער ועד זקן טף ונשים כל היהודים לכך ימי הפורים לא יהיו נבטלים.

ויש אומרים יום הכפורים וכפרה על השגגות ואל תתמה שהרי אף הנשמות לאחר מיתה חוטאים ונענשים כרוחו של נבות שאמר ליה הקב"ה צא ממחיצתי:

תוספות השלם אסתר פרק ג פסוק ט

אמר הקב"ה רשע אתה מלעיג על מועדי בני אני אתן לבני מועד מנפלאותיך שאפילו כל ימים טובים בטלים זה לא יהיה בטל וזהו הפייט ואם כל המועדים יהיו בטלים וכו'.

מקובלים

רבנו בחיי על דברים פרק לא פסוק כא

ונראה לי מתוך לשון הכתוב שהוא רומז שיבוא זמן שתשתכח התורה והוא בזמן ביטול יצר הרע שהוא זמן התחיה שעתידיה תורה שתבטל באותו זמן חוץ מפורים, וזהו שאמר כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו, כלומר כל זמן שידעתי את יצרו, והוא כשיתבטל יצרו תשכח. וכן אמרו חז"ל (שבת קלח ע"ב) עתידה תורה שתשתכח מישראל, וזה יהיה בזמן התחיה ולא בימות המשיח חס ושלום, שהרי אמרו חז"ל (ברכות לד ע"ב) אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד גלויות בלבד, אבל קיום התורה לנו ולבנינו עד עולם כל זמן שהעולם הזה הגופני נוהג בנהוג זה, אבל לתחית המתים עתיד שישתנה לטוב וינהוג נוהג אחר, ושם אמרו שתשכח תורה מישראל. וכן אמרו עוד בפירוש במדרש משלי (פרשה ט) טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה (משלי ט, ב), זו אסתר שזימנה להמן ועשתה לו משתה, אף ערכה שולחנה, ערכה לה שולחן בעולם הזה ובעולם הבא, שכל המועדים בטלים וימי הפורים לא יבטלו, שנאמר (אסתר ט, כח) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם.

ספר כד הקמח - ערך פסח

והוא שאמרו במדרש בפסוק (משלי ט) טבחה טבחה מסכה יינה זו אסתר שע"י משתה שעשתה נגאלו, ואף ערכה לה שולחן בעוה"ז ובעוה"ב, וכל המועדים בטלים לעתיד לבא וימי הפורים לא יבטלו שנא' (מגילה ט) וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וגו', וביאור המדרש הזה לפי שהפורים הוא מועד של שמחה וכענין שכתוב (שם) ימי משתה ושמחה. ושמחת הנפש עם הגוף שבאותו זמן לא תבטל לעולם, והיא היא הפורים שלה בשמחה ובתענוג שאין להם סוף והוא זמן תחיית המתים. והנה המעלה הזאת הגדולה והנפלאה המעותדת לנפש שבחה שלמה בחכמתו וקראה אהבה בתענוגים הוא שאמר (שיר השירים ו) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים:

ספר מחיר יין לרמ"א ז"ל - אסתר פרק ט

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וגומר, כבר אמרו (ירושלמי תענית ב, ב) אף אם כל המועדים יהיו בטלים ימי הפורים לא יהיו בטלים, והוא גם כן מבוואר על פי מה שכתבנו, כי מאחר שימי הפורים מורים על העתידות, ומעוררים על סעודת לויתן, ואם כן, אף ששאר מועדים לעתיד לבוא בטלים, כי אין אנו צריכים עוד זכר ליציאת מצרים, כמו שנאמר (ירמיה טז, יד) ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים וגומר, מכל מקום ימי הפורים לא יהיו בטלים, כי בשמחה בעצמה שתהיה לעתיד, שכל אחד ישיג מה שנפסד ממנו בחייו, כמו שביארנו לעיל, שעל זאת הוקבעו ימי הפורים, אם כן השמחה בעצמה תהיה במקום ימי הפורים האלה, שאינן אלא רמז על אותה הסעודה:

אחרונים

שו"ת רדב"ז ח"ב סימן תתכח

שאלת ממני על מה שנמצא במדרשים שכל המועדים בטילים וימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו וגו' וקשיא טובא והא כתוב לא תוסיף על הדבר ולא תגרעו ממנו ומי הוא שיאמר שיתבטל אפילו אות אחד מן התורה:

תשובה כבר נשאל על זה הרשב"א ז"ל והוסיף בה קושיא שאמרו שם רבי אומר אף יום הכפורים אינו בטל לעולם שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם והקשה ז"ל כי גם בפסח נאמר חוקת עולם תחגוהו ועיין בתשובתו ותבין כוונתו ז"ל והרי היא בסימן צ"ג.

אבל דעתי הפעוטה כי אלו המדרשים וכיוצא בהם מדברים לימות המשיח שתרבה הטובה והשמחה והמנוחה והתענוג עד שיהיו כל הימים שוים אצל בני אדם כאלו נתבטלו המועדים שאין הפרש בין חול למועד לא שתבטל המצוה ח"ו אבל ימי הפורים יהיו נזכרים ונעשים אע"פ שאינם מן התורה כי יהיו ישראל זוכרים הצער אשר הגיע אליהם בזמן הזה

וא"ת למה לא יזכרו שעבוד מצרים. י"ל שכבר שכחו אותו בזמן המלכים ובנין הבית אבל ימי הפורים לא נשתכחו בבנין בית שני שלא היתה גאולתם שלימה ופשוט הוא וכן מעיד הכתוב וזכרם לא יסוף מזרעם. ובא רבי והוסיף אף יום הכפורים אינו בטל לעולם מהטעם הראשון לפי שאין השמטה מבטלת עינוי דאדרבה כל מה שיהיה אדם בשמחה ובתענוג מרגיש בעינוי יותר ואסמכיה אקרא והיתה זאת לכם לחקת עולם ומה שמסתייע הרב בפירושו ממה שכתוב שכח ה' בציון מועד ושבת משמע דלשון שכחה לחוד ולשון ביטול לחוד גם מה שפירש הוא דחוק אצלי ועיין עלה ואתה תבאר ולא אני.

וכבר נשאלתי על כיוצא בזה שאמרו ז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו לישראל, ולפי הפשט איפשר לתרץ על הדרך אשר כתבתי כי יהיו ישראל אוכלים משמנים כאלו הותר להם בשר חזיר לא שיותר להם בשר חזיר ח"ו ונעל דרך הסוד יש למעלה שר אחד ושמו חזירא"ל והוא קטיגור על ישראל ועתיד הקב"ה להחזירו לישראל להיות להם סניגור. ודעהו:

שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרסו

עוד שאלת עלה דהא דגרסינן בירושלמי ר' יוחנן ור"ל ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשה סדרי תורה אינם עתידין ליבטל מה טעם קול גדול ולא יסף ר"ל אמר אף מגלת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן וזכרם לא יסוף מזרעם וגו' הלכות הליכות עולם לו וכו' והלא כמה הלכות נלמדים מכל ספר וספר.

תשובה כבר קדמך הראב"ד ז"ל וכתב אפי' יבטלו שאר ספרים מלקרות בהם מגלה לא תבטל מלקרות בצבור עכ"ל וק"ל והלא היו צריכין לומר השירים על הקרבן והם מספר תלים. ודוחק הוא לומר ששאר הספר יבטל מלקרות בו זולת אלו השירים הנאמרים על הקרבן. והרב המגיד כתב ויש כאן השגה ולימות המשיח האמת יראה את דרכו ע"כ.

ומ"מ אנו צריכין לדעת פירוש המאמר ומה שנראה לי בזה דברים כפשוטן כי לימות המשיח הלמוד יהיה מפי הגבורה כאשר היה בימי משה רבינו ע"ה ולא יהיו שם ספקות והויות אלא כך אמר פלוני משם פלוני עד מפי הגבורה שנאמר וכל בניך לימודי ה' ולא יצטרכו אז ללמוד דבר מפי הקבלה שהם נביאים וכתובים אלא הכל יהיה מבואר בחמשה סדרי תורה ולא יהיה דבר נלמד משום ספר כאשר היה קודם שנתנו וזהו שאמר ר' יוחנן הנביאים והכתובים עתידין ליבטל שלא ילמדו מהם דבר זולת תורה שבכתב שממנה נלמד הכל וכל דקדוקי מפי הגבורה.

ובא ר"ל ואמר אף מגלת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל הלכות לא יבטלו שאפילו בזמן שהיו לומדים מפי השמועה היו כותבין הלכות והיו קורין להם מגלת סתרים מפני השכחה וגם מגלת אסתר לא תבטל שכן אמרו במדרש כל המועדים בטלים וימי הפורים אינם בטלים שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו וגו'. והרשב"א נשאל על זה סי' צ"ג ע"ש וגם אני כתבתי על זה כי ח"ו שיתבטלו המועדים דהא כתוב לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו אלא שבזמן ההוא תרבה הטובה והשמחה והמנוחה עד שיהיו כל הימים שוים אצל בני אדם כאלו נתבטלו המועדים אבל ימי הפורים יהיו נזכרים ונעשים אף על פי שאינם מן התורה כי יהיו ישראל זוכרים הצער וכי נמכרו למיתה וכל מה שאירע להם באותו זמן וזו היתה כוונת ר"ל דאמר דמגלת אסתר אינה בטלה

ומה שנראה מכוונת הרב ז"ל כי כל ספרי הנביאים והכתובים נכתבו ונסדרו על הצרות שעברו או על הצרות אשר עתידיים להיות וכל דברים אלו ישתכחו ויתבטלו אבל מגלת פורים לא תשתכח ולא תבטל וזהו שכתב אף על פי שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם ע"כ. משמע שכוון הרב ז"ל לתת טעם לשני המאמרים דוק ותשכח ומה שכתבתי למעלה מתישב שפיר על גרסת הירושלמי וכל הדברים חוזרים אל מה שכתב המגיד ז"ל עד שיבוא מורה צדק.

מהר"ל אור חדש הקדמה

בספר משלי (ט, א) חכמת נשים בנתה ביתה וגו' במדרש (מדרש שוחר טוב משלי ט, א) חכמת נשים בנתה ביתה, טבחה טבחה אף ערכה שלחנה (שם ט, ב) בז מגילה (טו, ב) בחכמתה בנתה בית ישראל ע"י שזמנה את המן ובוזה בנתה בית ישראל ...

ומה שאמר (שם) חצבה עמודיה שבעה פי' המעשה הזה של אסתר יש לו קיום כי הדבר שהוא עומד על ז' עמודים יש לו קיום שלא יבטל וזה שאמר (מדרש שוחר טוב משלי ט, א) שכל המועדים יהיו בטלים ואלו פורים לא יהיה בטל לעולם ויש לו יסוד קיים לנצח אע"ג דבפ"ק דברכות (יב, ב) סבירא להו לרבנן שאף יציאת מצרים לא יהיה בטל אין צריך לומר בשביל זה כי המדרש הזה סובר כבן זומא דאמר (שם) יציאת מצרים יהיה בטל אלא אף כרבנן אתיא דאף רבנן אומרים (שם) כי לעתיד יהיה שעבוד מלכות עיקר ויציאת מצרים טפל, ולפיכך כל המועדים אשר הם זכר ליציאת מצרים בלבד והם טפלים לשעבוד מלכות שייך לומר שיהיה בטל למועדים כאשר אינם עיקר אבל פורים אינו זכר ליציאת מצרים דבר זה לא יהיה בטל.

ויש לפרש כי פורים שבא בשביל שהמן היה עומד לכלותינו מן העולם שלא יהיו נמצאים כלל ואם היה ח"ו המן מכלה ישראל לא הגיעו ישראל לימי המשיח כלל ולכך ימי הפורים לא יהיו נבטלים מאחר שימי הפורים באים על זה שלא היה המן מכלה ישראל מן המציאות לגמרי עד כי לא יהיו נמצאים כלל והש"י נתן להם המציאות ולכך יקיימו המועד הזה אף לעתיד לימות המשיח שאם לא היה פורים לא הגיעו לימי המשיח.

אבל יציאת מצרים אף אם לא יצאו ממצרים אפשר שיהיה להם משיח וע"י המשיח היו נגאלים ולכך כל המועדים שהם זכר ליציאת מצרים יהיו בטלים מה שאין כך בניין פורים שאם לא היה ביטול למחשבת המן ח"ו היו ישראל כלים ולא הגיעו אל הגאולה של המשיח.

אמנם מי שסבר כי גם י"ה לא יהיה בטל (מדרש שוחר טוב משלי ט, א) דעתו כי אלו שני ימים דהיינו ימי הפורים ויו"ה דומים בענין זה כי ימי הפורים מפני שהמן היה רוצה לכלות אותם מן העולם ודבר זה הוא ביטול גופם ומפני כך ימי הפורים הם ימי המשתה ושמתה וזהו הנאות הגוף וצריך שיהיה השכרות כ"כ עד שיסלק השכל וכמו שאמרו (מגילה ז, ב) צריך לבסומי בפוריא עד שלא ידע בין ארור המן ובין ברוך מרדכי ...

אלו שני המועדים שהם באים על שהש"י הציל אותנו ונתן לנו השארית והמציאות לא יהיה דבר זה בטל לעתיד כי אם לא היו אלו שתי גאולות הן גאולה מצד הגוף והן גאולה מצד הנפש היה כאן אבוד לגמרי ולא היה כאן גאולה אחרונה שתהיה לימות המשיח ולכך אלו שני ימים לא יהיו בטלים אבל מי שלא אמר רק ימי הפורים לא יהיו בטלים אבל י"ה אפשר להתבטל מפני כי יש הרבה צדיקים שאין השטן יכול להם מפני שהם צדיקים ולכך אף אם לא היה יום הכפורים לא היה מציאות האדם בטל לגמרי אבל ימי הפורים מפני שהיה חפץ המן לכלות הכל הן צדיק הן רשע ודבר זה היה אבוד לגמרי.

מהר"ל תפארת ישראל סוף פרק נב - פרק נג

אבל לזמן התחיה הוא עולם הבא ואין לו סדר העולם הזה ולכך מצות התורה יהיו בטלים כפי מה שהוא סדר עולם התחיה, ומכל מקום לא נקרא זה בטול התורה כי התורה כוללת סדר כל המציאות וגם בתורה נרמז סדר המציאות שהוא לזמן התחיה מה שיהיה והרי התורה קיימת כבראשונה, וכמו שכתוב בתורה על איזה מצות שלא יהיו נוהגים רק לזמן שהרי לא תסוב נחלה ממטה למטה הוא לדור באי הארץ בלבד ולא יאמר בזה שהתורה ח"ו בטלה אבל יאמר שכך אמרה התורה שהמצוה היא זמן זה ולא יותר, וכך בתורה כתיב כל סדר המציאות לנצח נצחים ואם אנו לא יודעים אבל לעתיד נבין דברי תורה על בוריה ונדע כי מה שכתוב בתורה מצות אלו הם שייכים כמו שהוא האדם בעולם הזה עם גופו שיש לו בעולם הזה ולזמן התחיה לפי מה שהוא סדר בעולם התחיה כמו שיתבאר אחר כך, לכן אף אם אנחנו מודים כי לזמן התחיה בטלים המצות כפי פשט הגמרא אין בזה שנוי אל התורה כלל בדבר מה, וזה שרצינו לבאר ועוד יתבאר

[פרק נג] בזה הפרק נוסף ראייה מדברי חכמים, במדרש (משלי ט') חכמות בנתה ביתה טבחה טבחה אף ערכה שלחנה זו אסתר המלכה בשעה שהגיע צער לישראל התקינה סעודה לאחשוורוש ולהמן הרשע ושכרתם יין ביותר וכסבור היה המן בעצמו שחלקה לו כבוד והוא לא ידע שפרשה לו מצודה שמתוך ששכרה אותו יין קנתה אומתה לעולם אף ערכה שלחנה בעולם הזה ובעולם הבא איזה שם טוב שקנתה שכל המועדים עתידים ליבטל וימי הפורים לא בטלים לעולם שנאמר לא יעברו וגו' ר"א אומר אף יום הכפורים לא יבטל לעולם שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם ע"כ.

ויש מפרשים מה שאמר כל המועדים עתידים להיות בטלים היינו על ידי גזרת שמד היו בטלים המועדים אבל פורים ויום הכפורים לא נתבטלו על ידי שמד וזה הבטחה בלבד לישראל, ואין המדרש מוכח כך רק דקאי על מה שאמר אף ערכה שלחנה בעולם הזה ובעולם הבא. אבל הפירוש הוא כמשמעו שמצות בטלות לעתיד ופורים ויום הכפורים לא יהיו בטלים.

ואם תשאל למה אלו שני המועדים לא יהיו בטלים, דבר זה לפי ענין אלו המצות כי ענין אלו המועדים הם כמו התחיה שאחר שהגיעו למיתה יחזור לחיים כבראשונה, וכן יום כפורים שהאדם אשר הוא חוטא ונגזר עליו המיתה יחזור לו החיים, ולפיכך פורים אשר הגיעו לחרב וחזר להם החיות אין ספק שהגיע להם דבר זה ממדרגה עליונה שממנה החיות שלא בטבע כי החיות הטבעי כבר נגזר על זה המיתה ואי אפשר רק שפתח להם השם יתברך שער העליון אשר ממנו חזר להם החיים, וכן יום כפורים אחר שנגזר עליו המיתה כאשר יחזור לו החיים אי אפשר רק על ידי עולם העליון ודבר זה מבואר, ולכך ראוי שאלו שני מועדים בפרט לא יהיו בטלים לזמן התחיה כי אלו המועדים הם גם כן ממין אותו העולם ודוגמתו ואין בטול דבר לעתיד כאשר יחזור לחיות שלהם כי אלו שני המועדים גם כן כך שאחר שנגזר המיתה חזר החיים מן השם יתברך.....

בזה המדרש גלו כי השגת התורה לא יהיה בטל לעולם ויהיו משיגים בתורה כי התורה היא כוללת הכל וכאשר משיג בתורה משיג סדר הכל, ואם שיהיו מצות התורה בטלות שאינם צריכים לעולם התחיה מכל מקום התורה לא תהיה בטלה כאשר בה השגת הכל יהיה צריך או אין צריך ויש בה דברים שהם לפי סדר עולם התחיה גם כן כמו שאמרו כל המועדים יהיו בטלים

ופורים ויום הכפורים לא יהיה בטל כי הם לפי סדר עולם התחיה. ואמרו עוד במדרש לעתיד הקדוש ברוך הוא יהיה מגלה טעמי התורה, ודבר זה מבואר כי התורה בעצמה אין בטול רק כי יהיה הכל לפי סדר העולם מה שראוי שיהיה באותו עולם,

נצחיות התורה – קצת מקורות

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י

ויסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החבור הזה.

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ט הלכה א

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו, ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת, הא למדת שכל דברי תורה מצויון אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם, ונאמר לא בשמים היא, הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו, הרי זה נביא שקר שהרי בא להכחיש נבואתו של משה, ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכזב.

ספר העיקרים מאמר ג פרק יג- טז

וממה שראוי שנחקר בכאן הוא, אם הדת האלהית האחת בעצמה אפשר שתתחלף לאומה אחת בעצמה בהתחלף הזמנים, או אי אפשר לה שתתחלף אבל יחוייב לה שתהיה נצחית.

וכבר יראה שאי אפשר לדת האלהית שתשתנה, וזה אם מצד הנותן ואם מצד המקבל ואם מצד הדת בעצמה, מצד הנותן כי הדברים הנרצים אצל השם יתברך שהוא הנותן לא יצוייר שירצה פעם דבר אחד וישתנה רצונו אל שיהיה הפכו רצוי לפניו פעם אחרת, כי אי אפשר שירצה האל יתברך היושר פעם ויהיה רצוי לפניו העול פעם אחרת, ואם כן למה ישנה האל הדת האלהית בזולתה.

ואם מצד המקבל כי אמר שהאומה המקבלת אחת בעצמה למה זה תשתנה בהמשך הזמן, כי אי אפשר לומר כי כמו שהנהגת הבריאות בנער מתחלפת להנהגת הבחור והנהגת הזקן כפי השתנות הזמנים מן הילדות אל הבחורות ואל הזקנה, כן ראוי שתשתנה ההנהגה הדתית כפי השתנות הזמנים, כי אף אם יצדק זה באיש אחד שתשתנה הנהגתו כפי השתנות עתותיו בהכרח, לא יצדק זה בקבוץ מדיני, שלא יצוייר בו ההשתנות הזה שישתנה מן הילדות אל הבחורות ואל הזקנה, כי ההסכמה הדתית תשים כל עתותיו שוות, לא יצוייר שתקבל הדת שנוי מצד המקבל בזה.

ואם מצד הדת בעצמה כי אחר שהמכוון בתורה האלהית הוא להודיע לבני האדם ציור ענינים שכליים ודעות אמיתיות, אין זה ממה שיצוייר השתנותו בשום זמן, כי הדעות האמיתיות אי אפשר שיפול בהם שנוי כלל, כי אי אפשר שיהיה האחדות אמת פעם והשניות או השלוש אמת פעם אחרת, כמו שאי אפשר במה שכבר יצא אל המציאות ונמצא בפעל שנאמר שלא היה ושלא נמצא כן. ועל כן הוא מבואר שאי אפשר שיפול שנוי בדת האלהית לא מצד הדת בעצמה ולא מצד הנותן ולא מצד המקבל.

אלא שכאשר יעויין זה הדעת נמצא שאיננו מחוייב שלא תשתנה הדת האלהית לעם אחד בעצמו

...

[פרק טז] יש מי שחשב להביא ראיה לנצחיות תורת משה ממה שנמצא בכתוב בקצת מצות יזכיר לשון חקת עולם ובקצתם לדורותיכם ובקצתם אות היא לעולם, כמו ביום הכפורים ואסור החדש שנאמר בהם חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם (ויקרא כ"ג י"ד), ובשבת נאמר ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם (שמות ל"א י"ז), ובפסח נאמר לחק לך ולבניך עד עולם (שמות י"ב כ"ד), ובזולת אלו מן המצוות שנאמר בהם חקת עולם או לדורותיכם או בכל מושבותיכם.

וזה אינה ראיה, כי יש לבעל דין לחלוק ולומר שממש ראיה ששאר המצוות עתידות ליבטל אחר שהקפיד על אלו בלבד. ועוד בפירוש אמרינן במסכת קדושין מושבות דכתב רחמנא גבי חלב ודם למה לי, סלקא דעתך אמינא הואיל ובענינא דקרבנות כתיב בזמן דאיכא קרבן ליתסר היכא דליכא קרבן לא ליתסר, קא משמע לן. וכן פירש שם למה נזכרה חקת עולם ביום הכפורים ובאיסור אכילת החדש מזולתם מן המצוות, שיראה מדבריהם שלכך נכתב באלו לפי שהיה אפשר שיעלה על הדעת שלא ינהגו אלו המצוות אפילו בזמן ששאר המצוות נוהגות, אבל לא באו אלו הלשונות להורות על נצחיות התורה כלל, כי אפשר לומר שבהבטל שאר המצוות יבטלו אלו גם כן.

.. והרי פסח וסוכות שנאמר בכל אחד מהם חקת עולם, ואף על פי כן אמרו רבותינו ז"ל בויקרא רבה שכל המועדות עתידין ליבטל חוץ מפורים ויום הכפורים, נראה שכונתם בזה היא כי פירוש חקת עולם הוא שלא נבטל אותם מעצמנו אבל על פי השם כבר אפשר שיבטלו.

[סוף פרק טז] קנצי למלין איני רואה שום ראיה ולא שום הכרח אל שיהיה שורש בפני עצמו לתורה אלהית בכלל ולא לתורת משה בפרט שלא תנוסח התורה ושלא תשתנה, מן הראיות שכתב הרמב"ם ז"ל. וכן כתב מורי הרב ר' חסדאי ז"ל שזה אינו שורש ולא עקר לתורת משה, אבל אמר שהיא אמונה ראוי שיאמינה כל בעל תורת משה, ובאר הטעם לפי שכאשר יחופשו כל חלקי תורת משה נמצאם מקיפים בכל המדות והדעות שאפשר שיתנו שלמות לנפש משום צד, וזה הטעם קרוב לטעם שכתבנו למעלה שכתב הרמב"ם זכרונו לברכה בספר המורה

חסידות

ספר תולדות יעקב יוסף - הקדמה - אות ב

אחר הצעה הנ"ל כי תרי"ג מצוות נאצלו מן שם המיוחד ד' אותיות יהו"ה, כמ"ש י"ה עם שמי שס"ה, ו"ה עם זכרי רמ"ח וכו', וכמו שהוא יתברך נצחי היה הוה ויהיה כך שמו יתברך, כי הוא ושמו אחד, וגם תרי"ג מצוות שנאצלו מן שמו המיוחד, נצחים וקיימים לעולם. ומעתה יש לתמוה אהא דאמרינן בש"ס דנדה דף ס"א (ע"ב) ת"ר בגד שאבד בו כלאים לא ימכור אותו לנכרי וכו' אבל עושה ממנו תכריכין למת אמר רב יוסף זאת אומרת מצוות בטילות לעתיד. וכתבו התוס' (ד"ה אמר רב יוסף) תימא אמאי לא קאמר רב יוסף מילתיה אמתניתין דכלאים דתנן בהדיא תכריכין למת אין בו משום כלאים, וי"ל דמהך לא משמע וכו', אבל הכא קתני לכתחילה עושין, גם שיעמוד לעתיד בלבושיו שנקבר בהם, שמע מינה דמצוות בטילות לעתיד ע"כ. הרי מפורש בש"ס דמצוות בטילות לעתיד. והוא תמוה:

ונראה לי לפרש כוונת הש"ס בדרך זה, דאותיות מצוה הוא אותיות ידוד, רק ב' אותיות ראשונות הוא בהעלם על ידי חילוף א"ת ב"ש והוי י"ה מ"צ. והטעם נראה לי מלבד הטעם המבואר בכתבי האר"י ז"ל וכאשר נזכיר מזה בפנים, נראה מלשון הפסוק זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור (שמות ג, טו), ודרשו חז"ל שמי עם י"ה שס"ה וכו', הרי דקאי שמי על ב' אותיות ראשונות מהשם. וכן כתב האר"י זלה"ה על פסוק כי ביה י"י צור עולמים (ישעיה כו, ד), כי י"ה היא נשמה לשם הויה וכו', ואם כן יש להעלימו כמ"ש זה שמי לעלם. מה שאין כן זכרי י"ה יש להזכירו מפורש, לכך בתיבת מצוה ב' ראשונות בהעלם:

ונראה לי דלכך יש בעשיות המצוות נגלה ונסתר כמו שכתבתי במצוות שופר (יתרו סימן ו) על פסוק כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב (תהלים פא, ה), כי משפט הוא טעם נמוסי ונגלה גם להמוני עם אשר בשם יעקב מכונה, מה שאין כן חק שהוא סודי הנסתר של המצוה, הוא לישראל בסוד ישראל עלה במחשבה וכו' (ב"ר א, ד) יעו"ש. וכן בכל מצוות עשה ולא תעשה. וזה נראה לי ויהיו שניהם ערומים וגוי' (בראשית ב, כה), מה שאין כן אחר חטא וילבישם. והנה אם לא חטא אדם הראשון היה מקיים מצוות עשה ולא תעשה בגן עדן, והיינו מ"ש לעבדה ולשמרה, והיינו ע"פ רוחנים, מה שאין כן אחר החטא אז נתגשם, ואנו מקיימין המצוות בגשמיות במעשה, וברוחניות על פי המחשבה שהוא הנסתר. והוא מרומז באותיות מצוה, כי ב' אותיות ראשונות הוא בהעלם נגד הנסתר, וב' אותיות אחרונות נגלות נגד הנגלה, שהיא מעשה המצוה בגשמיות כמו עור תפילין וצמר לציצית וכיוצא בזה, מה שאין כן לעתיד ולא יכנף עוד מוריך (ישעיה ל, כ) דאשתללו מלבושים ולא יהיה מתלבש בהעלם ויהיה

נקרא שם הוי"ה מפורש ככתיבתו (פסחים נ.), ולכך גם המצות יהיה ברוחניות כמו אדם הראשון בגן עדן קודם חטאו, ואז לא יתלבשו ב' אותיות ראשונות בלבוש מ"צ רק יהיה שם הוי"ה מפורש. ולזה כיון הש"ס במה שאמר כי המצות בטלות לעתיד, שלא יהיה בתואר מצות בהעלם רק בגילוי כל ד' אותיות הוי"ה, ומטעם כי לא יהיו המצות בלבוש הגשמי רק ברוחני, ולכך בגד שאבד בו כלאים עושין ממנו תכריכין למת וכו', שלא יהיה אז המצות בתואר לבוש ובגד שיהיה שייך בו כלאים רק ברוחניות, ולכך מצות בטלות לעתיד, אבל רוחנים תרי"ג המצות הם נצחים וקיימים נצח ועד ודי בזה וא"ש:

העולה מזה שאין הפסק זמן לשום מצוה מתרי"ג מצות אפילו לעתיד רק שיהיה ברוחני, ועתה בעולם הזה בגשמי במעשה, וברוחני על פי הכוונה להבאים בסוד י"י. לפי זה יגדל התימה שמצינו כמה מצות שאינן נוהגין רק בזמן שבית המקדש וגו', וקשה מאחר שהמצות הם מעצמותו יתברך איך יתבטלו באין מקדש, הא כביכול הקדוש ברוך הוא הוא מצוי תמיד מצד מציאותו בעבר והוא לעתיד, וגם המצות צריכין שיהיה כך שנאצלו ממנו כנו'. ועוד קשה לפי מה שכתב הראב"ד בספר יצירה בסוד עולם שנה נפש, כי האדם נקרא עולם קטן, וכמו שיש קומה שלימה ברמ"ח איברים ושס"ה גידים בכללות פרצוף העולם, כך יש בשנה וכן בנפש האדם שייכים כל רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, וכן מפורש בש"ס דמכות (כג ע"ב) אשר נבאר בפנים. ומעתה לפי זה תיקשי הרי מצינו כמה מצות שיש בכהנים מה שאינו בישראל, ויש כמה מצות השייכים למלך ואינו בהדיוט, וכיוצא בענין זה, ואם כן איך יכול כל איש פרטי לקיים כל רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה והם תרי"ג נגד רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ולא נעלם ממני דברי חז"ל כי על ידי אחדותן של ישראל מה שמקיים אחד שייך עבור חבריו וכו' יעו"ש:

ועוד קשה לי שיש מצות עשה בתורה ובו תדבוקן (דברים יג, ה), וגם מצות עשה ואהבת את ה' אלהיך (דברים ו, ה), וכתב המפרש להרמב"ם בפרק ב' מהל' יסודי התורה (הל' א) וז"ל, ולא נתנו כל המצות אלא כדי שיגיע בהם לזה המדרגה דכתיב ובחרת בחיים למען תחיה לאהבה את ה' עכ"ל. הרי כי תכלית כל תרי"ג מצות כדי שנוכל לדבק בו יתברך ולאהבה אותו, וכ"כ מפורש בזוהר (יתרו פב ע"ב) כי תרי"ג מצות נקראו תרי"ג עיטין וכו', כי הם עצות איך לדבק בו יתברך, ולכאורה הוא תמוה איך מרומז דביקות בו יתברך על ידי מצות גרושין כמ"ש וכתב לה ספר כריתות (דברים כד, א), ומצות עשה של עבד עברי, ומצות עשה הענק תעניק, וכיוצא בזה בדבר דוק ותשכח הרבה:

ומכח הערות והספיקות הנ"ל מלאני לבי לבאר בעז"ה תרי"ג מצות הנ"ל איך שהם בכל עת וזמן, והם בכל אדם, ואיך יש בו מקום לדבק בו יתברך בכל מצוה מתרי"ג מצות, והש"י יעזור לנו ויגמור בעדינו לטובה ויורינו נפלאות מתורתו, ונזכה לדבק בו וצדיק באמונתו יחיה: